

İstedadlı şair, folklorşünas-alim

Məhərrəm Paşa oğlu Qasımlının (Orxan Paşa) 2015-ci ildə "Uğur" nəşriyyatında çapdan buraxılmış "Yağmur qoxusu" adlı şeirlər toplusunda müəllifin belə bir açıqlaması var: "Yağmur qoxusu" kitabı əslində iki kitabdan ibarətdir. 2004-cü ildə nəşr olunmuş "Sənə sözüm var" kitabı onun birinci hissəsidir. Burada ön sözdən son sözə qədər hər şey necə varsa, eləcə də saxlanılıb. 2004-cü ildən sonrakı dövrün yaradıcılıq nümunələrini isə ikinci hissədə cəmləşdirmişəm".

Professor Məhərrəm Qasımlı şair Orxan Paşa kimi də uğurla gəlib görüşümüze. Baxmayaraq ki, həyəcan içində gəlib və bu həyəcanı belə ifadə eləyir: "Yaşın 20-də, 30-da olsaydım, bəlkə də yüyrək bir sevinclə özümün üstünə atardım.

Ancaq indi əllinin beş addımlığında başqa bir ovqat içindəyəm. Sən məni ilk sevgiyə də bənzədə bilərsən, gecikmiş məhəbbətə də. Çay qırağında quzu otaran, özü də o quzulardan seçilməyən bir uşağa da oxşada bilərsən. Gidi dünyanın olub-olacaqlarına göz gəzdirib köks ötürən yorğun-argın bir dərvişə də. Kimi görə bilərsən? Bunu sənə könlündən başqa heç kəs bilmir".

2004-cü ilin 5 mayında "İlk görüşün məktubu" adı ilə oxucularına ünvanlanan bu müraciətin özündə bir şeiriyyət gücü var. Mənsur şeirin ruhu var. Məhərrəm Qasımlı – Orxan Paşa filosof-şair kimi bu cümlələrdə özünü göstərir. Balaca çoban zərif cüssəsi və körpə fəhmi ilə qabağındakı quzunu otara bilirsə, elə bu quzuların timsalında dünyanın-fələyin onu ömür boyu qarşılayacağı fəndlərini, əməllərini də beləcə yola verməklə müdrikləşəcəyini göstərmirmi? Hər kəs həyata öz əyləncəsinin prizmasından, gündəlik məişət tərzinin aynasından baxıb, dünyanı görüb-götürüb, öyrənib. Şair Orxan Paşa da həyata hamı kimi ilk baxışdan adilliklərdən boylansa da, sonradan dünyaya elmi təfəkkür işığında nəzər saldı, bədii-estetik düşüncə aspektindən dəyər verə bildi. Nəticəsi də göz önündədir.

"Xudafərin körpüsü" adlı şeirin başlanğıc misralarında şair Orxan Paşa bədii sual şəklində qoyduğu müddəalarla əslində bəşəriyyəti ittiham edir, günahlandırır və cinayətkar insanları sanki müttəhim kürsüsündə əyləşdirib bu haqda düşünməyə təhrik edir. Əslində şeir vətəndaş-şairin məramını-arzusunu dilə gətirir.

Bununla şair demək istəyir ki, körpünün əsas funksiyası ayrı düşən yolları bir-birinə qovuşdurmaqdır. Amma Xudafərin "yollardan aralı düşüb", yollardan aralı olmaq isə məntiqəuyğun və rəmzi şəkildə körpünün "yaralı olması" kimi səciyyələndirilib.

Xudafərin körpüsünün yollarının-qollarının bağlanmasına etiraz səsini

ucaldan vətəndaş-şair Orxan Paşa "Orda bir aslan var..." şeirində də Ramil Səfərovun şücaətinə alqışlar söyləyir.

2004-cü ildə qələmə alınan bu şeirdə sanki Qoç Koroğlunun qocalığına təsadüf edən tufəngin çıxması dövrünə qayıdış edir, Koroğlunun tufəngin çıxması ilə kişilik zamanasının da getdiyini bildirməsinin müqabilində söyləyir ki, raketli, bombalı dünya da ərlərin, kişiliyin qənimti olub, gədələrə xidmət edir. Demokratiyanı əllərində yalançı bayraq edən Amerika dünyası, Avropa dövlətləri də qol zoruna yox, fitnə-fəsad hesabına topları-raketləri işə salmaqla yer üzündə haqsızlıqlar törədirlər. Ramil Səfərov isə məhz keçmiş dünyanın mərdlik qanunları sayaq öz qolunun zoru hesabına düşməni əzdi, məhv etdi.

Məhərrəm Qasımlının misilsiz şücaət göstərən, vətən yolunda canını şəhid etmiş Milli Qəhrəman Mübariz İbrahimova həsr etdiyi "Şəhid köynəyi lalələr" adlı mükəllimə şəkili şeiri də məzmun və forma baxımından özünə xasdır. Oğul yolu gözləyən ana obrazına Mübarizin qeybdən gələn qayıbanə əks-sədası olduqca mütəəssireddici olub, həm də Mübarizin timsalında elə bütün şəhidlərimizin ruhu və canı ilə Vətən torpağına dönüşlərini simvollaşdırır:

"Suya, torpağa dönmüşəm,
Çöl-çəmən olmuşam, ana!
Mən Qarabağa dönmüşəm,
Mən Vətən olmuşam, ana!"

Beləcə, Vətən uğrunda şəhid gədənlərin həyatının Vətənin adında əbədləşdiyi fikiri təlqin olunur, ardınca isə təbiət təsviri ilə insan (İgid) arasında maraqlı təşbehlər aparılır. Bu minvalla müəllif "Geyib lalə köynəyini, bayraqlaşan oğul oldun!" deməklə Mübarizin Vətən bayrağına döndüyünü göstərir, axıtdığı qanını bayrağımızdakı qırmızı rəngə münəcər edib, həm də Mübarizin mübariz hərəketinə bir zəfər bayrağı adı verib, bu bayrağın ardınca - bu igidliyin arxasınca bütün qeyrətli oğullarımızı Qarabağ üstünə yürüşə səsləyir, əsgərlərimizin qabiliyyət himnimizi səsləndirməsinə təbliğ edir.

Bax beləcə, folklorşünas-alim Məhərrəm Qasımlı şair Orxan Paşa kimi də milli-mənəvi dəyərlərimizi vəsf edir, qələmini vətənpərvərlik qayəsi üstündə kökləndirir.

"Əl boyda bir çay daşı" şeirində bir qəribin dilindən bizə adı görünən "bir udum bürkü", "bir qamış kolu", "əl boyda bir çay daşı" necə gözəl mənalandırılır, obrazlaşdırılır və bu misralar oxucunu sonsuz vətənpərvərlik eşqi ilə süsləndirib təsirləndirir. Bu mənada vətənin havasının (bir udum bürkü timsalında), suyunun, torpağının, daşının (qamış kolunun, çay daşının obrazında) hansı qiymətdə olduğunu da Qazaxıstanda yaşayan qafqazlı qərib qocası çox gözəl səciyyələndirmiş və Orxan Paşa da bu səhnəni təsirli şəkildə, yanğılı bir dillə təqdim etmişdir.

Torpaqlarımızın zaman-zaman parçalanması digər bir faciəvi dövrü əks etdirir. Təsadüfi deyil ki, müəllif bu mənəvi "Quşlarının göyü, ağaclarının yeri daralan vətən..." bölməsi altında təqdim edir, şeirin adını isə əbəs yerə "Ehey, ər igidlər!" adlandırmır, bu adla əslində bir hayqırtı qopartmaq, ər igidlərə "ehey" deyər bir

çağırış etmək istəyir. Şeirin üçüncü hissəsi kimi başa düşülən parçada isə şair müasir dövrümüzün ağır-acılarından - Qarabağ faciəsindən söhbət açır.

Burada 4 dəfə "oğulsansa" müraciəti işlədilib. İlk iki müraciətdə müəllif kinayə qarışıq el ifadəsilə oğulsansa vətənin torpaqlarından - Şuşa, Ağdam, Laçın, Cəbrayıl, Kəlbəcərdən keç, yəni düşməne güzəştə get, görüm bu cənnətməkan torpaqları necə qıyılıb yağışa verə bilərsənmi deyir. Demək, bu ifadələrin alt qatında - "keç" ifadəsinin özək qatında torpaqları düşməne güzəştə getməmək həyəcanı dayanıb. Özü də bu həyəcan nidası şeirin adına çıxarılmış ər igidlərə tuşlanıb.

Amma elə bu məqamda bir incəliyi də nəzərdən qaçırmayacağıq. Bu məqam digər iki "oğulsansa" müraciətinin məğzinə baş vurarkən üzə çıxır. "Oğulsansa qarşıla baharı Zəngilan meşələrində; Oxu muğamları Qarabağın dilbər guşələrində" ifadələrdən doğan məzmun onu əks etdirir ki, əgər hünərin varsa, get Zəngilanda, Qarabağda gəz-yaşa. Bax eləcə də yuxarıdakı digər iki "oğulsansa" müraciətində vurğulanan "keç Şuşadan, Cəbrayıldan, Kəlbəcərdən" ifadələrdən də o məna boy göstərir ki, əgər oğulsansa, hünərin-təpərin çatırsa, gəl ayaqla keç-gəz-dolan bu yerləri. Yolun Ağdamdan, Laçından, Cəbrayıldan gəlsin-keçsin. Bax, Məhərrəm Qasımlı (Orxan Paşa) ər igidləri belə bir müzəffər yürüşə çağırır bu müraciətin əsasında.

Orxan Paşanın sevgi-məhəbbət mövzulu lirikası da oxucunu valeh edir, romantik eşqin qanadlarına alıb, əsrarəngiz bir məkana aparır:

Sənin gözlərindən mənə

taleyim baxır,

Gözün üstümdə olsun, qoy

yaşayım mən fağır...

Müfrəd adlanan bu iki misralıq şeirdə şairin poetik duyğularla, şövlü bir ilhamla yürütdüyü fəlsəfi düşüncəyə heyran olmaya bilmərsən. Fikir verin: sevgilisinin aşiqə zillənən gözləri aşiqinin tale yolunu müəyyənləşdirən bələdçidir. O gözlər taledir, bəxtidir, qaraçuxadır. Əgər həmin qaraçuxa adlanan gözlər öz nəzərlərini aşiqin üstündən əsirgəməzlərsə və ona mərhəmətli baxışlarla, məhərrəm nəzərlərlə baxarlarsa, onda aşiqin də bəxti açıq (oyaq) olar. Aşiq də sevgisində uğur, xoşbəxtlik qazanar. Ona görə də gözlərin üstümdə olsun, mən fağır-aciz aşiq də yaşayım- bəxtdən, taledən yarıyım, -deyə arzulayır. Əslində aşiqin (sevənin) yaşaması, ölmeməsi sevdiyinin onun üzünə məhərrəm nəzərlərlə baxması, onu gözündən uzağa qoymamasıdır.

Bax, Orxan Paşa bu ikicə misrada mifik təsəvvürümüzdəki qaraçuxa obrazını dilə gətirmədən belə həmin qaraçuxanı sevgilisinin xoş baxışları ilə eyniləşdirmiş və nəticədə poetik baxımdan uğurlu bir tapıntıya imza atmışdır.

Bəli, alim Məhərrəm Qasımlının elmi təfəkkürü ilə şair Orxan Paşanın bədii təfəkkürü arasında bir ümumi ortağ dəyər var: birində milli-mənəvi bağların təhlilində gəlinən nəticələr digərində təbliğ vasitəsinə çevrilir.

Hər ikisi uyğundur.

Şakir ALBALIYEV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.